

AMERIKAI REGIONALISTA TÖREKVÉSEK

AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK megítélésében, hogy helyesnek alkatáról, figyelembe kell venni az amerikai regionalista törekvéseket. Hogy pontos legyenek: van regionalizmus és vannak regionalista törekvések. Az előbbi fogalom New Englandra és az amerikai délre alkalmazható; az utóbbi a középanyugatra és a nyugatra. A két fogalom közötti különbségnek az a legszámottevőbb oka, hogy míg New Englandban és a délen bizonyos nemzeti jelleggel, bizonyos homogén valósággal találkozunk, addig a nemzeti jelleg kulturális értelmezésében a középanyugat és a nyugat még mindig nem tudott megszabadulni heterogén természetétől. A regionalizmus: hagyomány; a regionalista törekvés a hagyomány-hiányt azzal próbálja eltüntetni, hogy bizonyos mesterként lelki éghajlatot teremt, amely azonban lassan-lassan kezd természetessé válni. Azt mondhatnám, hogy New England és a dél, lélektanilag szempontból, Erdélyre emlékeztet; a középanyugat és a nyugat a jugoszláv és a csehszlovák területen kifejtett magyar regionalista törekvésekre. A hasonlat, a kérdés jellegénél fogva, természetesen rendkívül ingatag, de talán közelebb hozza a magyarországi olvasóhoz azokat a problémákat, amelyek összefüggnek az amerikai regionalizmussal és regionalista törekvésekkel.

A felszínen persze, főként a pragmatikus lélektan alkalmazásában, kevés a különbség mondjuk a kelet és a nyugat között. Mert a badar filmek Hollywoodon, azaz a nyugaton készülnek, ebből korántsem következik, hogy New Yorkban, azaz a keleten, nem élvezik őket. Az amerikai standardizálásnak vannak olyan jelenségei, amelyekkel megfertőződött mind a negyvennyolc állam. A rágógummi Kansasban éppúgy eltorzítja az értelmesnek mondott emberi arcot, mint Philadelphiában; s a humorosnak szánt lehetetlenül bizarr burlesque kilengések éppúgy kicsapnak a clevelandi rádióból, mint a chicagóiból. Az átlagamerikai New Mexicóban éppúgy, mint Vermontban, elsősorban jövedelme alapján hajlandó embertársát megítélni. Az elmechanizált érzéketlenség országos nyavalya. Amikor annak idején Georges Duhamel Amerikáról írt könyvében a többi között kikelt az ellen, hogy Beethovent szépségéből kiforgatva játszották valamelyik moziban, nemcsak esztétikai, de elemi kulturált érzékenységgel elítélte ezt a szentségtörést. Igaz, hogy az amerikai kritika, könyvével foglalkozva,

azzal válaszolt, hogy a piszkos párizsi vendéglőkre utalt, ami nem változtat azon a tényen, hogy a Beethoven zenével történt visszaélés bárbar jelenség. A minap az egyik angolnyelvű napilap sportrovatában a következő címet olvastam: „What makes baseball immortal?“. Azaz: mi teszi a baseballt (az amerikai nemzeti sportot) halhatatlanná? Ezen már mosolyogni sem lehet, mert annyira ostoba s annyira karikatúrája a romantikus lelkendezésnek. Szóval szerte Amerikában, függetlenül a regionalizmustól és a regionalista törekvésektől, minduntalan belebotlunk olyan ízléstelenségekbe, gyerekességekbe, kamaszos öntelt-ségekbe, amelyeket tipikusoknak lehet nevezni. De még a típus sem igazolja az általánosítást, mert hiszen mindezzel a fogyatékosággal igazi értékeket lehet szembeállítani. Ismételten meggyőződtem arról, hogy magyarországi lapokban olyan elírásokkal foglalkoznak az amerikai irodalommal és művészettel, annyira a Fannie Hurstök és az Edna Ferberék, a Saturday Evening Post és hasonló népszerű folyóiratok írói és írónői kapják meg a meg nem érdemelt elismerést, hogy mindéből vajmi lesújtó következtetésre juthatnánk a magyar szellemi élet amerikai kulturális-táj ékoződottságát illetőleg. Viszont igazságtalanok lennénk, mert ugyanakkor hozzáértő és meglepően beleérző vélemények és ismeretterjesztések jellemzik az Amerikára vonatkozó cikkeket és tanulmányokat. Teszem fel Cs. Szabó Lászlónak Rooseveltről írt tanulmánya olyan, hogy a kérdéssel foglalkozó amerikai polgár sem végezhetne volna el munkáját megbízhatóbban.

A lármázó rossz ízlés természetesen nem az egyetlen meghatározó tényezője az amerikai életnek. Magában véve az a tény, hogy a regionalizmussal kapcsolatban nemcsak gazdasági szempontokról beszélhetünk, hanem lelki megnyilatkozásokról, arra vall, hogy olyan értékeket kell figyelembe vennünk, amelyek megérdemlik az érdeklődést. New Englandban éppúgy, mint a délen, sőt a középnyugaton és a nyugaton a külső, a könnyen észrevehető hasonlatosságokon kívül számolnunk kell a belső, a sokszor alig észrevehető értékekkel. Olyik esetben (s ez elsősorban New Englandra áll), az érettség fontosabb az exotikumnál; de még akkor is, ha inkább az exotikum érvényesül, az exotikumon belül olyan mozzanatokkal találkozunk, amelyekből arra következtethetünk, hogy az idegek világában a lélek, az ököl világában az áldó tenyér, a zaj világában az ének igazolja életöszönét.

WILLIAM JAMES, a new-englandi származású filozófus és pszichológus a „haladás“ feletti aggodalmának adott kifejezést. Félt a „progressziói, ettől a gyakran hallott amerikai fogalomtól; a „progress“ az amerikai szókincsben épp olyan természetes, mint bizonyos hazai emberek szókincsében a „turáni átok“. Akaratlanul is William Jamesnek erre az aggodalmára kellett gondolnom, amikor tavaly szeptemberben autón bejártam a new-englandi államokat. A szegedi Ferenc József Tudományegyetem megbízásából részt vettem a Harvard-egyetem alapításának háromszázéves ünnepségén: közben bejártam Massachusetts, Connecticut, Maine s egyéb new-englandi államokat. Miután jómagam Ohióban lakom, szóval a középnyugat peremén, ennél fogva módomban volt kiérezni az ellentétet New England és a

középnnyugat között. Mi volt a leglényegesebb érzésem? Úgy volt, mintha külföldön jártam volna. Boston vagy Providence, Coopers-town vagy Concord a cigaretta és bagóhirdetések amerikai egyetemessége ellenére mégis azt éreztették velem, hogy nemcsak az ízléstelenséghez és zajhoz alkalmazkodó városok, hanem jellegzetes hagyományokra hivatkozó lélekegységek. New England tudvalevőleg a puritanizmus amerikai hazája. Nemcsak az a körülmény, hogy olyan amerikaiakkal (Maine államban például olyan halászokkal) találkoztam, akik még ma is, némi amerikai módosítással, a tizenhetedik és a tizennyolcadik század angol nyelvét beszélik, győzött meg arról, hogy ez az Amerika sok tekintetben eltér Ohiótól, Illinoistól, Indiánétól s egyéb középnnyugati államoktól, hanem az a valóság is, hogy itt az emberek általában a múlttól úgy beszéltek, mint ahogy azt megszoktuk Európában. A történelmi és a lélektani folytonosság a new-englandi regionalizmus legjellemzőbb sajátossága. Jóllehet olaszok, portugálok, lengyelek, ír katolikusok nagy számban lepik el New Englandot, a couleur locale mégis a puritanizmusé. Könnyen elképzeltem, hogy abban az esetben, ha nem alakult volna meg az amerikai Egyesült Államok mai formájában, New England, mint önálló nemzet, a maga sajátos kultúrájának megfelelően, betöltötte volna szerepét a civilizált nemzetek sorában.

A puritanizmus, amint ismeretes, a kálvinizmusnak angol, később amerikai változata. Veleje: az erkölcsi világnézet. Annyira ez a lényege, hogy jósokéig az esztétikai elmélet összeférhetetlennek látszott a puritanizmus erkölcsi természetével. A puritanizmus mindig helyeselte a siker vágyát, de nem, hogy úgy mondjam, Part pour Part, hanem egy magasabb erkölcsi szempont alapján. Ennek a szempontnak tudható be, hogy a Camegie- és Rockefeller-féle nagyméretű amerikai sikerek, Krózus vagyonszerzések, a boldogulókat arra kényszerítették, hogy a vagyon egy részét átadják a köznek. A Carnegietől elnevezett könyvtárak, a Rockefeller-féle tudományos intézetek igazolják ennek az elvnek gyakorlati alkalmazását. Az elv ez volt, s még ma is bizonyos tekintetben ez: akarni kell a gazdasági sikert, megszerzése érdekében mindent meg kell tenni, de a sikernek nem szabad túlságosan örülni. Az amerikai materializmusnak jellegzetes akaratlan képmutatása észlelhető ebben a felfogásban; mert míg egyrészt a sikerért folytatott harc nem ismert kesztyűs kezét, sőt sokszor az ököl nyersesége sem képviselte valódi szimbólumát, addig a kíméletlen gazdasági harcban az erkölcs fogalma, mint valóságé, mégsem vesztette el teljesen jelentőségét. Amikor amerikai kétszínűségről beszélünk, tulajdonképpen erre az ellentmondásra gondolunk. Ámde a tárgyilagosság megkívánja annak a megállapítását, hogy az önzésnek ez a fajtája még mindig kívánatosabb annál az Európában gyakran észlelhető önzésnél, amely kulturális frázisokkal eltünteti a köznek járó felelősségtudatot. Jómagam a képmutatás semmiféle formáját nem szívlelem; de az erkölcs racionalizálásának amerikai változatától az érdemet mégsem szabad elvitatni.

Mi a jellemző abban, hogy William James félt a „haladás“-tól? Ez az aggodalom annál feltűnőbb, mert hiszen ő az apja az amerikai pragmatikus filozófiának, szóval annak a hangsúlyozottan gyakorlati

jellegű bölceleti rendszernek, amely a hasznossági elvet életirányító-nak minősíti. Ne feledjük el, hogy William Jamesnek lelki elődei az olyan new-englandi gondolkodók és írók, mint Ralph Waldo Emerson, Henry David Thoreau, James Russell Lowell. Ezek az írók és gondolkodók, bizonyos tekintetben az angol nevelési szempontok hatása alatt, a görög és római kultúrát, a természetet, a vallást és a gyakorlati életet összhangban akarták. Barokk kép ez az összhang, a valóságba nem is sikerült átvinni a célok és a fogalmak ellentmondása következtében; de magában véve az a tény, hogy ezek az írók és gondolkodók, a new-englandi eszmeiség és eszményiség kikristályosodott kifejezői, ilyen világnézettel próbálták berendezni lelki és tapasztalati életüket, megerősíti azt a kijelentést, hogy regionalizmusuk lelkiismeretét egy emelkedett szempont alkalmazásában látták. William James valószínűleg rájött arra, hogy a „haladás“ mindinkább kihangsúlyozza az anyagiasságot az erkölcsi és a metafizikai elvek rovására; amellet annyira művelt lélek volt, hogy a rosszul értelmezett „haladás“ felszínességétől is irtózott.

A new-englandi regionalizmus három legjellemzőbb tulajdonsága a következő: 1. Az igazi new-englandi individualista és demokratikus.

2. Ma is arra törekszik, hogy puritán életet éljen, azaz visszafojtott életet, noha, mint ahogy azt Eugene O'Neill több színdarabjában megmutatta, ez a visszafojtottság sokszor kórtani következményekre vezet. 3. Zárkózott természetű. Egyéni érzéseiről ritkán ad számot, ezzel szemben a polgártársától elvárja, hogy a közre vonatkozó kérdésekben véleményét ne titkolja. Ez a felfogása demokratikus meggyőződéséből következik. A new-englandi elzárkózottság legkülönb költői kifejezője Robert Frost. Egyéb jellemző tulajdonsága, hogy önmagát tekinti valódi amerikainak; ebben a tekintetben még az indiánokról is kész megfedkezni. Bizonyos fanyar humorja van, körülbelül olyasféle, mint amilyen Coolidge elnök arca volt, amikor mosolygott. Takarékos, óvatos, gyanakvó természetű. Utóbbi sajátossága alighanem visszafojtottságára vezethető vissza. Esztétikai érzékének legmeghatóbb megnyilatkozása virágszeretete. A new-englandi tiszta házakat gondosan ápolt kertek veszik körül; mintha a természet a puritán halandóknak alkalmat adna arra, hogy legalább ebben a „pogány“ formában megszeressék.

Az amerikai szellemi életnek New England a forrása. A huszadi század elejéig, néhány eset kivételével, az amerikai zene, festészet, költészet, filozófia, társadalomtudomány, történelemtudomány stb. legkiválóbb művelői new-englandiak voltak. S noha a legtöbben kinőttek a lokálpatriotizmus levegőjéből, még a kimondott univerzalisták vagy humanisták sem tudtak kikapcsolódni hagyományaikból. Nem véletlen, hogy a Harvard-egyetem Amerika legrégebb főiskolája; nem véletlen azért, mert hiszen Cambridge, a főiskola székhelye, Boston közelében van, szóval New-Englandban. S mikor a tizenkilencedik század közepe táján, a „frontier civilizáció“ megalapítása idején, amelynek a többi között irodalmi kifejezője az olyan író, mint Mark Twain, az aranyásók korában a keletről mind többen a nyugat felé vonultak, akkor a new-englandiak, akik otthon maradtak, úgy nyi-

latkoztak, hogy inkább szerényen élnek saját környezetükben, mint gazdagon az idegenben. A nyugat felé indulók rájuk úgy hathattak, mint az európaiakra azok, akik Amerika felé vették útjukat.

New Englandban — New Hampshireben, Vermontban, Maineben — sok a sziklás föld; s a new-englandi farmernek rendkívüli szívóssággal, kitartással és azzal a tudattal, hogy az élet dehogy is babrajáték, kellett megküzdenie a föld ellenállásával, hogy a maga és családja kenyerét megkeresse. De mint ahogy a hazai földműves pár holdas földjét, mert az övé, s mert sorsának örökölt szállása és kenyéradója, nem cserélné fel a városi élettel, épúgy a jellegzetes new-englandi ragaszkodik szülőföldjéhez, azzal a hazaszeretettel, amely a lelki regionalizmus kísérője. Az elmúlt hetven esztendőben New England elindustrializálódott; amint említettem temérdek bevándorló foglalta el a régi new-englandiak helyét. Mindennek ellenére az eredeti „yankee“ civilizáció kerete, New England, még ma is érezteti pszichológiai valóságát; s a biblia még ma is legfontosabb könyve az átlag new-englandinak. New Englandban érezni a történelmi hagyományok bensőségét, hogy úgy mondjam a „haza“ levegőjét. Regionalizmusának ez a legjellemzőbb sajátossága.

A POLGÁRHÁBORÚ MEGSZÜNTETTE az amerikai dél politikai regionalizmusát, de lelki regionalizmusa, ha kisebb mértékben is, még ma is fennáll. Tavalý egy Margaret Mitchell nevű atlanta újságírónőnek „Gone With the Wind“ címmel szórakoztató regénye jelent meg, amelynek eddig félmillió vásárlója akadt. A regény témája a polgárháború és az azt követő korszak. Az író nő rokonszenve kétségtelenül a délre. Ez a tény igazolja azt a kijelentést, hogy a dél lelki regionalizmusa még nem szűnt meg. A „yankee“ fogalom a délen még ma is visszatevését kelt. Mikor a délen jártam, többször meggyőződtem arról, hogy az északot úgy kezelik, mint ahogy valamikor Magyarországon az „átkos Ausztriá“ról esett szó. Az észak persze türelmesebb a déllel szemben. Ahogy egy ismert republikánus politikus megjegyezte a jelenlétemben: könnyebb elnézőnek lenni annak, aki semmit sem veszített, annál, aki mindent veszített. Mindebből nyilvánvaló, hogy a déli regionalizmus nem feltevés, hanem valóság. Egy belga származású amerikai barátom éveken át francia irodalmat tanított egy déli főiskolán. Egy ismert néger szociológus tőle vett francia nyelvelkéket. A néger szociológus csak az esd órákban merte felkeresni a tanárt otthonában, s a tanár máskor nem is fogadhatta volna. Ez pedig néhány esztendővel ezelőtt történt. Szóval a déli regionalizmus annyira valóság, hogy a néger felszabadítás Georgiában, Virginiában, Louisianában s a többi déli államban még ma is inkább elmélet, mint az emberi egyenlőség alkalmazásának elve. Igaz, hogy a négerék az északon sem élnek társadalmi életet a fehérek környezetében; de rabszolga hagyományaik mégsem annyira kiélezettek, mint a délen.

A dél, részben éghajlati okoknál fogva, részben a cavallierek osztálykülönbséget hangoztató felfogásának tradíciójánál fogva, lélektani és gyakorlati szempontból egyaránt kevésbé hajlik a politikai

demokrácia ruganyosságára, mint az észak. A demokrata párt, szemben a republikánus párttal, soká a dél politikai pártjának számítódott; ez azonban, a demokratikus hajlam tekintetében, keveset mond. A demokrata párton át is inkább a dél ellenszenvé nyilatkozott meg az északkal szemben, mint a demokratikus meggyőződés. A délnek, jóllehet az elmúlt évtizedekben ott is megindult az industrializálódás folyamata, nagyjában különb az agrár jellege, mint az északnak. Vannak déli városok, mint például Charleston, ahol az autochton polgárság még ma is olyan társadalmi kiváltságokat élvez, hogy ez valósággal, különösképpen amerikai viszonylatban, korszerűtlennek tetszik. Amerika túlnyomó részében annyira kihangsúlyozódnak a plutokrata szempontok, egy amerikai városban annyira a „gazdag ember“ a társadalom legjelentékenyebb pillére, hogy a hagyományok alapján kijáró társadalmi előnyöket az ilyen keretben alig tudják megérteni. De Charleston ragaszkodik a tradíciókhoz s ezen a ragaszkodáson maga Amerika sem tud változtatni. A dél lelki földrajzában az érzések völgye és a gondolatok magaslata más, mint az északon.

Miben nyilatkozik meg a dél regionalizmusa a fenti anekdotaszerű jelenségeken kívül? Kulturális szempontból nyújtott-e a dél annyit, hogy lelki önállóságára büszke lehet, ha már politikai önállóságát képtelen volt biztosítani? Szellemi teljesítményeit aligha lehet összehasonlítani New England eltagadhatatlan értékeivel. Edgar Allan Poe csak a délen élt egy ideig, de annyira elszigetelt lángelme volt, hogy őt igazán nem lehet a déllel azonosítani. Sidney Lanier, a tizenkilencedik század déli költője, tehetségének túlságos érzélgősségével ártott. Mint ahogy voltak és vannak őszinte és álromantikus költők, akik annyira belebolondulnak a holdba, hogy még a napról is megfélemedeznek, épúgy Sidney Lanier is annyira belegabalyodott az érzélgősségbe, hogy ezzel végül művészi kifejezést követelő érzéseit legyengítette. Az elmúlt tizenöt esztendőben déli egyetemek, mint például a virginiai, regionalista folyóiratokat jelentetnek meg; helyi vonatkozású cikkeket, tanulmányokat, elbeszéléseket, verseket közölnek. Kritikában, színdarabokban, néger irodalmi művekben és kollektív jelentőségű folklórealkotásokban öntudatosított regionalista törekvések észlelhetők. Szinte paradox: a regionalizmus valóságának szüksége van a regionalizmus törekvésének kifejezésére.

Az igazi déli regionalizmus, amely nem érzi a magyarázatok és megértések szükségességét, a társadalmi érintkezésben fejeződik ki. A déliek feltétlenül udvariasabbak az északiaknál. A yankee nő, ha gondolkodik, inkább feminista, a déli nő, ha gondolkodik is, inkább feminin. A jómodorra a délen nagyobb súlyt helyeznek, mint az északon. Az élet kényelmesebb és körülményesebb. A forró éghajlat meglazítja az emberi energiát; ennél fogva az emberek kevésbé rohannak. Míg az északon pillanattá züllesztik az órát, addig a délen órává fejlesztik a pillanatot. Az észak, főként New York állam, a középnyugat és a nyugat is, a könyök jelképében találja meg az önmaga énjét; a dél a lugas hangulatában. Az északon az a kívánatos, hogy az ember gazdaságilag boldoguljon; a délen, jóllehet a déliek sem vetik meg a gazdasági boldogulást, legalább ragaszkodni kell a jómodor látszatához.

A „business“-ben nehéz „gentleman“-nak lenni; a déli, újabban persze inkább elméletben, arra törekszik, hogy a „business“-ben se feledje el „gentleman“-kötelességeit. Maga az angol nyelv a délen puhább, mint az északon. Délen a hang a gordonkára emlékeztet; északon a berekedt szakszofónra. A déli nők hangja lágyabb, mint az északi nőké. A dél: „Wunschtraum“ a múltat illetőleg; az észak (New England kivételével) határozottan a jövőbe néz.

A délen temérdek a formátlan jelenség is. Erskin Caldwell, aki a mai amerikai regényírók egyik letehetségesebbike, „Tobacco Road“ című regényében megírta „a szegény fehérek“ sorsát, ők azok, akiket sokszor még a néger is megvetnek. Mert a néger alighanem úgy van a fehérekkel, mint odahaza a cigány a nem cigányokkal; ha nem úr, nem tiszteli. Amellett a műveletlen fehérek körében a babonás vallási megszállottságnak sok az áldozata; s a dél a lincselés hazája. A dél Amerika többi részével összehasonlítva anakronizmus; minden jel arra vall, hogy néhány nemzedék sorsán átvergődve ez az anakronizmus megszűnik. Ugyanakkor jogosultnak látszik az a feltevés, hogy az „ősök“ leszármazottai (nem szabad elfelejteni, hogy közben sok északi ember is letelepedett a délen, mint ahogy sok déli elhelyezkedett az északon) még évtizedek múlva is ragaszkodni fognak dél jellegükhöz. Míg a new-englandi regionalizmus: haza; a déli regionalizmus: elkülönödöttség.

HA ARRÓL AZ AMERIKÁRÓL beszélünk, amelynek fogalma átment a világ tudatába, s amelyről esetleg a hottentótnak és a zulu-kaffereknek is van véleményük, akkor voltaképpen a középnyugatra és a nyugatra gondolunk. Nem azért, mert itt aránylag még mindig több az indián, mint a délen vagy New Englandban; az indián, mint társadalmi tényező, majdnem egészen elvesztette szerepkörét. Az oka annak, hogy a középnyugat és a nyugat egyértelmű Amerikával, különösképpen a tucatfelfogású Amerikával, az, hogy amit amerikai tempónak, amerikai ízlésnek vagy ízléstelenségnek, amerikai szertelenségnek neveznek, legjellemzőbb a középnyugaton és a nyugaton. Igaz, hogy New Yorkban is vannak gangsterek, de Al Capone olyan gangster-tekintélyt adott Chicagónak, hogy erről bizonyára az újságot nem olvasók is tudnak Kamcsatkában. Henry Ford autógyára Detroitban van, ugyancsak a középnyugat peremén, ha északon is; s Hollywood Kalifornia díszé, éke, nemzetközi hirdetési táblája. Az aranyásók romantikája, jöllehet ma már ez az emlék is kiveszőben van s főként a mozi tartja életben mindenféle átlátszóan ravaszkodó és esztétikailag becestelen eszközökkel, szintén igazolja azt a felfogást, hogy a középnyugat és a nyugat azonos a valódi Amerikával. A new-englandi úttörők még Isten segítségével győzték le a vadont, s erkölcsi szempont is vezette őket. De amikor a new-englandi telepések, mint pionírok, a nyugat felé vették útjukat, csak egy részük nem tért el a hagyományoktól; ezek a new-englandiak a középnyugat és a nyugat különböző városaiban, amelyeknek ők vetették meg az alapját, templomokat és iskolákat is építettek s nemcsak üzleti vállalkozásokról gondoskodtak. Ám a többség az ilyen erkölcsi és szellemi szempontokkal nem

törődött. A középanyugati, de még inkább nyugati úttörők az élet szerencsejátékosai voltak. Az égbe törő fák, az óriási hegyek, a prerik, a szörnyű folyók világában ők, a frontier-sors hősei, ezek a békéden lelkek, egyre törekedtek: a gazdasági biztonság megszerzésére.

Hol tisztességes, hol kevésbé tisztességes eszközökkel, de egy cég: ismertek: aranyért, földért, olajért a „Wille zum Leben“ filozófiáját érvényesíteni.

A legnyersebb önzésben, a legvadabb életösztonben is megnyilatkozik a lélek. Ha például Bret Harte vagy Mark Twain történeteit olvassuk, akkor módunkban van meggyőződni arról, hogy a korántsem érzékeny úttörők néha elérzékenyedtek; s ekkor a prerin elringatták a hold fényét, vagy megsajnálják a megszorult bogárt, s ők, akik kíméletlenül megölték az indiánokat, szinte alázattal vigyáztak arra, hogy el ne tapossák a hernyót. Tudom, hogy ezek a metaforák némi túlzást jelentenek, de a lényegen nem változtatnak. És a nyugat bojtárját, a cowboyt, legendává varázsolták, ugyanakkor intrikusok is tudtak lenni és felbujtók, otthont teremtő kóbor lelkek. Mint az acélpenge, amely nemcsak öl, de hasznos munkát is végez, ők is lelkük kését hol romboló, hol gyógyító célra használták. Mint kalandorok frigyre léptek az élet korlátlan lehetőségeivel; mint emberek, mert építettek, korlátokat is teremtettek a maguk részére. „Covered wagon”-regényességük emléke ma is hatásos. A bizonytalan körvonalú nyugati regionalizmusban külön szint jelentenek a spanyol és mexikói egyházi és építészeti emlékek. Speciális jelenség a mormon egyház szerepe.

A távolság romantikáját megölte a vonat, az automobil és a repülőgép. Tucatszámra ismerem jómódú embereket, akik megerőltetés nélkül megválthatják repülőgépjegyüket Los Angelesbe. Pedig hát a középanyugat igái messze esik a nyugattól. De a technikai vívmányok távolságot megszüntető ajándéka a lelki távolságot, amely a nyugatot a középanyugattól s az utóbbit a kelettől elválasztja, mégsem tudta megsemmisíteni. A New Englandhoz vagy a délhez hasonló határozott jellegű regionalizmus nincs a középanyugaton vagy a nyugaton. De van egy lelki tájszólás, amely például az ohioi farmert megkülönbözteti a pennsylvániai farmertől, vagy Seattle polgárát Cincinnati polgárától. Bizonyos amerikai írók és költők, mint Sherwood Anderson, Willa Cather, Joaquin Miller, Carl Sandburg, George Sterling s mások is arra törekedtek, hogy a középanyugat és a nyugat összevisszaságából valami költői egységet kiemeljenek, s ezt úgy mutassák meg az amerikai olvasóknak, mint a regionalizmus természetes megnyilatkozását. Sherwood Anderson „Poor White“ című regényével a középanyugat átmenetét a mezőgazdasági életből az ipari életbe akarta megrajzolni. Willa Cather „My Antonia“ című regényével a nebraskai atmoszférát keltette életre. Joaquin Miller, ahogy róla valamikor Angliában megírták, „Oregon Byron“-ja Carl Sandburg chicagói verseivel a középanyugat metropolisának füst és gyár és gépjellegét akarta költői formába önteni. George Sterling kaliforniai ritmust vitt a költészetbe. Művészi szempontból mind az öt alkotó műve többé-kevésbé jelentőségteljes; de regionalista jellege inkább

mesterkéltné, mint természetes, inkább programszerű, mint közvetlen. A középnyugat és a nyugat tradíciója egyrészt nem eléggé érett ahhoz, hogy komoly múltnak tekintessék a jelen átélő erejével kapcsolatban; másrészt még ma is sok ember gyakran megváltoztatja tartózkodási helyét, szóval nem ismer helyi szempontból érzelmi ragaszkodást; s Amerikának ebben a két részében, a cowboy s egyéb romantika ellenére, az élet cselekvő folyamata olyan heves, zilált és formátlan, hogy a regionalizmus elmélyülő feltételével nem is rendelkezhetik.

Újabban a „vadnyugat“ megszűnt a korlátlan lehetőségek földje lenni. Kalifornia állam vigyáz arra, hogy kiket enged területére. Mellekesen jegyzem meg, hogy a művészetlen scenario-írókat szívesen látja. Minek nevezzem ezt? Az úttörők dekadenciájának? Egyébként a megszükkített gazdasági kifejezési lehetőség két-három nemzedéken belül arra vezethet, hogy a középnyugat és a nyugat keretében kifejlődik egy öntudatos hagyománytisztelet, kimondottan a saját körzetére vonatkoztatva. Ennek a hagyománytiszteletnek tünetei már most is mutatkoznak, de még nem szólhatunk általánosítható jelenségről. Mindaddig azonban, míg a középnyugat és a nyugat az átmenet forgatagában él, mindaddig, amíg egy város csak tartózkodási hely, ahol megkereshetjük vagy kiötleteskedhetjük kenyerünket, de nem otthon (s ez még nagyon is gyakori kép), oktalanság lenne kimondott regionalizmusról beszélni. A középnyugat és a nyugat tehát, amint említettem, abban különbözik New Englandtól és a déltől, hogy míg az utóbbiak esetében a regionalizmus lélektani és történelmi valóság, a középnyugat és a nyugat esetében a szellemileg életet kereső regionalista törekvések, mint éles körvonalú jelenségek, észrevehetőbbek a valóságban meglevő regionalizmusnál.

Cleveland, Ohio.

REMÉNYI JÓZSEF